

УДК 351:342.56(477)

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.6.33>

Бєлова Алла Сергіївна,

аспірантка кафедри державного управління і місцевого самоврядування

Навчально-наукового інституту державного управління

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

ORCID ID: 0000-0001-6274-7167

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ СИСТЕМИ СУДОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

EUROPEANIZATION OF THE JUDICIAL ADMINISTRATION SYSTEM IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE ASSOCIATION AGREEMENT: CONCEPT AND ESSENCE

Стаття присвячена поглибленому дослідженню поняття та сутності європеїзації системи судового адміністрування в Україні в контексті Угоди про асоціацію з ЄС. Наразі вже складно говорити про ефективність судової влади України, обмежуючись лише питаннями судоустрою, формування суддівського корпусу та процесуальної діяльності суддів. Цілком очевидним є те, що в умовах європейської інтеграції судова реформа потребує комплексності та системності.

У статті показано, що система судового адміністрування України створює єдиний організаційно-інформаційний простір для ефективного здійснення суддями судочинства та забезпечує дотримання їх гарантій, встановлених законом, а тому є важливим самостійним об'єктом європеїзації задля виконання європейських домовленостей у сфері юстиції та набуття членства в Європейському Союзі, шлях до якого Україна розпочала з проголошенням своєї незалежності.

Дослідження теоретико-методологічних засад європеїзації системи судового адміністрування в Україні надало можливість розкрити її феноменологію поряд з іншими системами публічного управління та адміністрування, сформулювати авторське визначення поняття та визначити її сутність. Отримані результати є підґрунтям для продовження вивчення відповідної проблематики.

Поряд із цим, за результатами проведеного дослідження визначено, що важливу роль у процесах європеїзації системи судового адміністрування в Україні відіграє процедура створення нормативно-правових актів, а тому успішність європеїзації системи судового адміністрування в Україні великою мірою залежить від правотворчої політики держави та її реалізації органами судової влади різних рівнів.

Європеїзація системи судового адміністрування в Україні має сприяти зміцненню судової влади України та підвищенню її ефективності в контексті Угоди про асоціацію з ЄС.

Ключові слова: система судового адміністрування, судове адміністрування, європейська інтеграція, європеїзація, верховенство права, публічне управління, державне управління, публічне адміністрування, Угода про асоціацію з ЄС.

The present study is dedicated to a comprehensive examination of the concept and essence surrounding the Europeanization of the judicial administration system in Ukraine within the framework of the Association Agreement with the EU. Presently, an evaluation of the efficacy of the judiciary in Ukraine extends beyond considerations of the judicial system, the establishment of the judiciary, and procedural activities of judges. It becomes apparent that within the context of European integration, the reform of the judiciary necessitates a comprehensive and systematic approach.

The article underscores that the Ukrainian judicial administration system establishes a unified organizational and informational framework. This framework is designed to facilitate the effective dispensation of justice by judges and to ensure adherence to the legal guarantees established for them. Consequently, it represents a significant and autonomous focal point for the Europeanization process, pivotal for the realization of European agreements in the realm of justice and for progressing towards membership in the European Union. Ukraine embarked on this trajectory upon declaring its independence.

The exploration of the theoretical and methodological underpinnings of the Europeanization of the court administration system in Ukraine has facilitated the revelation of its phenomenology in comparison to other systems of public administration and management. This investigation has further enabled the formulation of a distinct definition of the concept and the delineation of its essential characteristics. The resultant findings serve as a foundational platform for the ongoing examination of pertinent issues.

Simultaneously, the study indicates that the procedure for enacting legal measures assumes a pivotal role in the processes associated with the Europeanization of the court administration system in Ukraine. Consequently, the success of this Europeanization endeavor is markedly contingent upon the legislative approach adopted by the State and its subsequent implementation by the judiciary across diverse hierarchical levels.

The Europeanization of the judicial administration system in Ukraine is envisaged to enhance the robustness of the Ukrainian judiciary and amplify its operational efficiency within the framework of the Association Agreement with the European Union.

Key words: court administration system, judicial administration, European integration, Europeanization, rule of law, public administration, public governance, state administration, public administration, Association Agreement with the EU.

Постановка проблеми. З підписанням Угоди про асоціацію з ЄС Україна перейшла до практичного виконання домовленостей та взятих на себе зобов'язань, у тому числі щодо посилення співробітництва у сфері юстиції на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод, проведення судової реформи з урахуванням засад децентралізації влади. Європеїзація системи судового адміністрування в Україні в контексті Угоди про асоціацію з ЄС набула особливої важливості, оскільки саме через процеси судового адміністрування на всіх рівнях має забезпечуватися ефективна реалізація стратегічних цілей та завдань, орієнтованих на потреби нового європейського суспільства. Враховуючи, що в сучасній вітчизняній науковій доктрині відсутні визначення поняття та сутності європеїзації системи судового адміністрування в Україні, це зумовило актуальність дослідження даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні аспекти процесів європеїзації, у тому числі публічного управління та адміністрування, досліджувалися у працях таких науковців, як: Л. Прокопенка, О. Рудіка, Н. Рудік, В. Баштанника, О. Оржель, Є. Савельєв, С. Король та ін. Однак, проведені дослідження доцільно продовжити, розширивши їх змістовність уявленнями про поняття та сутність європеїзації системи судового адміністрування в Україні, як важливої окремої складової публічного управління та адміністрування.

Метою статті є визначення поняття та сутності європеїзації системи судового адміністрування в Україні, обґрунтування їх теоретико-методологічних аспектів, що має вагоме значення для успішного реформування судової влади України в Контексті Угоди про асоціацію з ЄС та в умовах європейської інтеграції.

Викладення основного матеріалу. У зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС на сьогодні в Україні відбуваються динамічні процеси змін в усіх сферах суспільних відносин: державно-владних, політичних, економічних, соціальних, правових. Такі зміни спрямовані головним чином на впровадження європейських стандартів, утвердження європейських принципів та цінностей, формування європейської ідентичності, а також виконання європейських домовленостей, що в подальшому надасть Україні можливість стати

повноцінною європейською державою та здобути повноправне членство в ЄС.

Свій шлях до європейської інтеграції Україна розпочала ще у далекому 1991 році з проголошенням своєї незалежності. У вересні 1993 року в Україні було відкрито Представництво Європейської Комісії в Україні (з 1 грудня 2009 року – Представництво Європейського Союзу), яке, маючи статус дипломатичної місії, офіційно представляє Європейський Союз в Україні. Його одним із головних завдань є сприяння політичним та економічним зв'язкам між Україною та Європейським Союзом шляхом підтримання ефективного діалогу з урядовими установами та підвищення поінформованості про Європейський Союз, його установи та програми [1].

14 червня 1994 року між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами була підписана Угода про партнерство і співробітництво, яка була ратифікована Україною 10 листопада 1994 року та набула чинності 01 березня 1998 року. Цілями такого партнерства і співробітництва стали: 1) забезпечення у відповідних рамках політичного діалогу між Сторонами, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин; 2) сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між сторонами і, таким чином, прискоренню їхнього сталого розвитку; 3) створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва; 4) підтримка зусиль України по зміцненню демократії і розвитку її економіки та завершенню переходу до ринкової економіки. У рамках сфери дії цієї Угоди Україна зобов'язалася забезпечити фізичним та юридичним особам Європейських Співтовариств та їх держав-членів доступ, вільний від дискримінації щодо своїх власних фізичних та юридичних осіб, до компетентних судів та адміністративних органів для захисту їх особистих та майнових прав, включаючи права на інтелектуальну, промислову та комерційну власність [2].

Відповідно до положень глави 10 Угоди про партнерство та співробітництво започатковано діяльність таких спільних органів, як Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітету парламентського співробітництва між Україною та ЄС [3].

9 листопада 1995 року Україна приєдналася до Ради Європи, офіційно набувши статус члена. Відтоді в Україні розпочали свою роботу Постійне представництво України при Раді Європи та Офіс Ради Європи в Україні. Рада Європи через співпрацю всіляко сприяє зусиллям країни, спрямованим на узгодження своїх законодавства, інституцій та практики з європейськими стандартами у сфері прав людини, верховенства права й демократії і, відтак, підтримує Україну у виконанні своїх зобов'язань як держави-члена Ради Європи [4].

З метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства у Європейському Союзі 11 червня 1998 року Президентом України був підписаний Указ №615/98 «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» [5].

У 2004 році відбулося розширення Європейського Союзу, завдяки чому Україна стала пріоритетним партнером Європейського Союзу у рамках реалізації Європейської політики сусідства.

Кабінетом Міністрів України та Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом у лютому 2005 року було схвалено План дій «Україна – Європейський Союз», який став основним інструментом реалізації Європейської політики сусідства і визначив пріоритетні сфери співпраці з метою наближення України до ЄС. Серед всіх пріоритетів, які мають важливе значення, особливу увагу, згідно із Планом, наголошено було приділити посиленню стабільності та ефективності органів, що забезпечують демократію та верховенство права [6].

Таким чином, європейська інтеграція, яка у 2014 році отримала міцну суспільну підтримку, стала важливим напрямом зовнішньої та внутрішньої політики України. Європейські прагнення України та її європейській вибір у поєднанні з тривалими відносинами з Європейським Співтовариством мали наслідком ратифікацію Законом України від 16.09.2014 №1678-VII Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [7].

Європеїзація владно-управлінських систем та відносин є надважливою умовою для держав, які обрали для себе європейський вектор розвитку та шлях входження до ЄС.

Очевидним є те, що за приписами статті 6 Конституції України [8] судова влада України наряду

із законодавчою та виконавчою утворюють єдину систему державної влади, завдяки якій держава здатна функціонувати ефективно. Будь-яке порушення цілісності державної влади закономірно стає загрозою руйнації державності.

Історія реформувань судової системи в незалежній Україні позначається чималою кількістю спроб, які не принесли бажаних результатів. Серед основних причин провальності заходів реформування судової системи можна вважати непередуманість, безсистемність, фрагментарність підходів, відсутність наукових вивчень та обґрунтувань, що призвело до побудови більшості стратегічних планів на хибних концептуальних засадах та переконаннях. Разом з тим, слід зазначити, що зроблені кроки на шляху до утвердження в Україні справедливого, незалежного і неупередженого суду, заклали добре підґрунтя для розв'язання проблем судової влади в умовах сучасної судової реформи.

Поняття «європеїзація» отримало широке використання в Україні, як термін, що відображає вплив Європейського Союзу та процесів європейської інтеграції на розвиток різних сфер суспільного життя, зокрема, на національному рівні. Поняття європеїзації є предметом чисельних наукових досліджень у галузях публічного управління та адміністрування, політики, економіки, права, освіти тощо.

Відповідно до енциклопедичного словника з державного управління, європеїзація – це процес набуття державами-членами ЄС схожих або спільних рис [9; с. 203]. Втім, це визначення не розкриває повною мірою зміст поняття європеїзації, як процесу та науково-теоретичної категорії.

Застосовуючи більш поглиблений підхід, Є. Савельєв вважає, що європеїзація – це процес оволодіння цінностями країн ЄС, які уможливають вступ певної країни до спільноти європейських держав. Це такі цінності, які охоплюють усі сфери життя, хоча, у першу чергу вони стосуються політичних норм, забезпечення функціонування демократичних інституцій відповідно до тих принципів та тієї практики, яка діє в ЄС [10; с. 5].

Дослідниця О. Оржель у своїх працях також визначає, що європеїзація – це зміни, трансформації, реформи, що відбуваються в усіх сферах життя під впливом європейської інтеграції. Європеїзація у сфері державного управління, на думку науковиці, реалізується як запровадження в національну практику управління найбільш ефективних механізмів, практик і процедур, вироблених або запозичених у процесі взаємодії з європейськими партнерами: державами-членами, організаціями, колегами [11; с. 31].

На наш погляд, європеїзацію системи судового адміністрування доцільно розглядати крізь призму вчень та уявлень про процеси європеїзації системи публічного управління та адміністрування, що передбачають послідовне покращення загальнодержавних управлінських систем та практик шляхом використання високих надбань та досвіду Європейського Союзу.

У практичному пораднику державного службовця з питань європейської інтеграції за редакцією Л.Л. Прокопенка, О.М. Рудіка, В.В. Баштанника та ін. одним із вимірів процесу європеїзації, виділеним за критерієм об'єкта змін, розглядається поширення впливу інститутів ЄС на національні та субнаціональні (регіональні й місцеві) системи управління. На думку цих вчених, європеїзація полягає у розподілі повноважень та відповідальності між різними рівнями управління. Всі багаторівневі системи управління потребують пошуку та встановлення балансу між єдністю та багатоманітністю, координацією з центру і місцевою автономією. Отже, цей вимір європеїзації означає адаптацію національних та субнаціональних систем управління до центру прийняття політичних рішень (інститутів) і законодавства ЄС [12, с. 11].

Система судового адміністрування – це сукупність спеціальних суб'єктів та об'єктів (органів судової влади та посадових осіб), які мають законодавчо закріплені зони своєї діяльності, компетенцію та повноваження, відповідальність, використовують специфічні інструменти, форми і методи для реалізації управлінських завдань та цілей [13, с. 85].

Систему судового адміністрування слід розглядати як багаторівневу платформу професійної діяльності спеціального кола суб'єктів, націлену на організаційне створення умов для якісного та ефективного здійснення судочинства, забезпечення доступу до правосуддя та становлення справедливого, незалежного і неупередженого суду.

Судове адміністрування, на відміну від інших видів публічного управління та адміністрування, має свої особливості, обумовлені в першу чергу необхідністю дотримання гарантій незалежності та недоторканості суддів, встановлених статтями 126, 129 Конституції України [8], статтями 1, 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [14]. Такі особливості, зокрема, й вирізняють судове адміністрування з-поміж інших видів публічного адміністрування, та об'єктивно зумовлюють необхідність побудови специфічної системи судового адміністрування в Україні.

Судове адміністрування, зокрема, має: 1) здійснюватися поза процесуальною діяльністю суддів; 2) сприяти забезпеченню дотримання законодавчих гарантій суддів; 3) враховувати безпосередню

колективну участь суддів у вирішенні питань внутрішньої діяльності судів; 4) створювати організаційні передумови для здійснення судьями судочинства, розгляду ними судових справ у строки, встановлені процесуальним законодавством України; 5) забезпечувати рівний доступ до правосуддя та створювати комфортні умови перебування у приміщеннях суду; 6) сприяти зміцненню судової влади України, підвищенню її ефективності, боротьбі з корупцією; 7) забезпечувати належний розвиток судової системи України відповідно до стратегічних цілей та завдань.

Європеїзація системи судового адміністрування передбачає усунення недоліків, що заважають ефективному її функціонуванню, підвищенню її спроможності шляхом оптимізації, розмежування, збалансування та гармонізації повноважень і відповідальності усіх суб'єктів, удосконалення функцій, методів та процедур управління з використанням практичного досвіду Європейського Союзу та адаптацією національної структурно-функціональної побудови до європейських стандартів. Підвищення спроможності системи судового адміністрування гарантує реалізацію ідей розвитку судової влади України в контексті політики європейської інтеграції.

Важливо буде зауважити, що процес європеїзації є складним та багатограним, безперервним та постійно триваючим явищем. Він не завершується із набуттям державою членства в Європейському Союзі і продовжується надалі у часі під впливом світових тенденцій, розвитку Європейського Співтовариства, зумовлюючи періодичні зміни на національному, національному, субнаціональному рівнях, а також загальнодержавні трансформації.

Процеси європеїзації системи судового адміністрування на різних етапах можуть передбачати:

- структурні зміни в організаційному забезпеченні діяльності/роботи суду, запозичення (перенесення) судових управлінських моделей та конструкцій;
- зміни у розподілі повноважень та відповідальності суб'єктів судового адміністрування;
- переорієнтацію та удосконалення функцій, методів та управлінських процедур, впровадження нових найбільш прогресивних та продуктивних практик;
- наближення та/або адаптацію до норм, правил, стандартів ЄС;
- використання інструментів рецепції та гармонізації.

Процеси європеїзації можуть бути обумовлені міжнародними правовими нормами, рекомендаціями та настановами ЄС, вимогами часу та накопиченим, як європейським, так і світовим досвідом.

На наш погляд, осмислення сутності європеїзації системи судового адміністрування надає широку можливість усвідомити її змістовність, визначити місце і роль у зміцненні судової влади, підвищенні її ефективності. Сутність європеїзації системи судового адміністрування – це єдність найкращих управлінських традицій та практик, заснованих на європейських цінностях та стандартах, встановлення міцних міжнародних професійних зв'язків та обмін досвідом, результат інституційного потенціалу судової влади України. Сутність європеїзації системи судового адміністрування полягає у адміністративній спроможності забезпечувати належне організаційне забезпечення діяльності/роботи судів та створювати такі умови для здійснення правосуддя, які б сприяли становленню в Україні справедливого, незалежного і неупередженого суду, практичному досягненню європейських домовленостей у сфері юстиції згідно із Угодою про асоціацію з ЄС.

Вважаємо, що важливу роль у процесах європеїзації системи судового адміністрування в Україні відіграє процедура створення нормативно-правових актів, а тому успішність європеїзації великою мірою залежить від правотворчої політики держави та її реалізації органами судової влади різних рівнів. Як свідчить практика, вади нормативно-правових актів призводять до перекосів в реалізації адміністративних повноважень та, як наслідок,

до зниження якості управлінської діяльності.

Отже, визначальною рисою європеїзації системи судового адміністрування в Україні має бути: продуманість, організаційна та правова визначеність, об'єктивність та обґрунтованість, дієвість, ефективність, відкритість, прозорість та зрозумілість.

Висновки. Таким чином, на думку автора, європеїзація системи судового адміністрування в Україні – це послідовний і безперервний процес змін та трансформацій взаємопов'язаних елементів цієї системи у напрямку їх наближення до принципів, стандартів та цінностей Європейського Союзу шляхом адаптації існуючого у відповідній сфері законодавства, впровадження прогресивного європейського досвіду, гармонізації повноважень спеціального кола суб'єктів та об'єктів, вдосконалення кадрового потенціалу, що сприятиме зміцненню судової влади України та підвищенню її ефективності в контексті Угоди про асоціацію з ЄС.

Європеїзація системи судового адміністрування в Україні на різних своїх етапах може мати різні форми.

Сутність європеїзації системи судового адміністрування обумовлена її змістом та виражається в еволюції управлінської діяльності судів, органів та установ системи правосуддя, пов'язаній з інтеграцією України до ЄС, її прагненням приєднатися до європейських інституцій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Офіційний вебсайт Представництва Європейського Союзу в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk.
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 №1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>.
3. Офіційний вебсайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MappedDetails?isSpecial=true&title=RadaZPitanSpivrobotnitstvaMizhUkrainoiuTaYes;>
4. Офіційний вебсайт Постійного представництва України при Раді Європи. URL: <https://coe.mfa.gov.ua/>.
5. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11.06.1998 № 615/98. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U615_98?an=5.
6. План дій «Україна – Європейський Союз»: дата схвалення Кабінетом Міністрів України 12.02.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693#Text.
7. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 №1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>.
8. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
9. Ковбасюк Ю.В., Трощинський В.П., Сурмін Ю.П. Енциклопедичний словник з державного управління. Київ : НАДУ. 2010. 820 с.
10. Савельєв Є. Європейська інтеграція чи європеїзація? Журнал Європейської економіки. Видання Тернопільського національного економічного університету. 2008. Том 7 (1). С. 3–5.
11. Оржель О. Європейська інтеграція та європеїзація: тотожність та відмінність. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 04/2011. Вип. 2 (9). С. 24–33.
12. Прокопенко Л., Рудік О., Баштанник В. та ін. Практичний poradnik державного службовця з питань європейської інтеграції. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. Вип. 2: Європеїзація публічного управління. 64 с.
13. Белова А. Поняття та сутність системи судового адміністрування в Україні. *Актуальні проблеми науки, освіти і суспільства: досвід та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. м. Дрогобич, 22 лютого 2023 р. С. 83–85.
14. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1402-19>.